

The Typology of Active Women in Fars Press During the Pahlavi Era

Ziba Ghafory*

Abstract

During the Pahlavi era, profound changes occurred in Iran's social and cultural structure, leading to an increased presence of women in various societal fields, including the press. This study examines the typology of female journalists in the press of Fars province during the Pahlavi period. Using a historical methodology and a descriptive-analytical approach, the research seeks to answer the fundamental question: Based on the social and cultural capital in Pierre Bourdieu's theories, what role did family, social class, and education play in the entry of female journalists from Fars into the field of journalism? According to the research findings, family background, social class, and education were the three key factors that facilitated the entry of women into the journalistic field in Fars during the Pahlavi period. Cultural families, belonging to the educated middle class, and access to education—embodying Bourdieu's concepts of cultural and social capital—played an essential role in providing the necessary conditions and resources for these women to be active and influential in the press. In fact, these factors were interdependently linked. Thus, the development of female journalism in Fars was elitist in nature.

Keywords: Female journalists, Fars, family, education, social class.

Introduction

Women's presence in the press initially occurred in a limited manner. Although some newspapers during the Constitutional Revolution advocated for women's rights, women had minimal participation in these publications. Gradually, following the outcomes of

* Ph.D in Post-Islamic Iranian History, University of Shiraz, ghafory.ziba@gmail.com

Date received: 14/07/2024, Date of acceptance: 05/11/2024

the Constitutional Revolution, women found more opportunities to participate in social activities. Thus, in addition to writing for magazines and newspapers published by men, they also began efforts to establish their own newspapers. Over time, the path for women's entry into journalism was gradually opened. In this context, Fars was one of the first provinces where women's publications emerged. The *Noorafshan* newspaper, published by Shokat Salami in 1930 in Bushehr, was one of the first ten women's publications in the country. Subsequently, women's newspapers in Fars were established one after another, and women also contributed articles to various newspapers.

This study seeks to answer the question: Based on the social and cultural capital in Pierre Bourdieu's theory, what role did family, social class, and education play in the entry of female journalists from Fars into the journalistic field? The study aims to examine women's newspapers in Fars during the Pahlavi period and explore the typology of active women journalists in the province, considering their social origins, family background, and education, and how these factors influenced their entry into the field of journalism.

Materials & Methods

This research, based on Pierre Bourdieu's theory of economic, social, and cultural capital, analyzes and typologizes the women active in the press of Fars. Bourdieu identifies three types of capital:

Economic Capital: Encompassing all forms of financial resources and material assets that an individual or group possesses.

Social Capital: Referring to the network of relationships and connections that an individual or group can leverage to gain resources, social benefits, and access to new opportunities.

Cultural Capital: Including knowledge, skills, educational qualifications, and cultural achievements accumulated throughout an individual's life.

From the beginning of the Pahlavi period in 1925 until its end in 1979, the names of 20 women in Fars have been recorded in the records of this era as being active in journalism (as newspaper owners, directors, and editors). These women can be categorized into three groups:

Women with Newspaper Ownership: Some of these women played a direct role in publishing newspapers, while others only acquired the newspaper's ownership for others and did not actively manage or publish the newspapers themselves.

Women as Editors and Directors: The second group includes women whose names are recorded as editors or directors of newspapers, and all of them were active in this field.

Women Writers: The third group includes women who wrote articles for various newspapers, addressing political and social issues, and thus contributed significantly to the journalistic movement.

The research methodology is historical and descriptive-analytical. Data collection for this research is conducted using archival and library-based methods. Due to limited sources, field research and interviews with individuals who had relevant information on the subject were also conducted as part of the study.

Discussion and Results

The trajectory of female journalism in Fars, much like the early stages of women's journalism in Tehran, was elitist in nature. The upper classes of society, who had access to economic, social, and cultural capital, initiated this activity. The findings suggest that women involved in the press in Fars during this period were largely equipped with cultural capital, coming from educated families and growing up in dynamic social and cultural environments. They had high educational levels and, through literacy and their active participation in society, were intellectually advanced. These women were well aware of the societal conditions and the circumstances of different social classes and sought to gain privileges such as free and equal participation in the public sphere. Despite facing social and cultural limitations, these women, backed by cultural and social capital (and to some extent, economic capital), managed to contribute significantly to the press and make a notable impact on society.

Conclusion

Ultimately, the roles of family, social class, and education—which fall under the cultural and social capital in Bourdieu's framework—were the three critical factors that played a functional and fundamental role in the entry of female journalists from Fars into the field of journalism during the Pahlavi era. Cultural and academic families, belonging to the middle and upper social classes, and access to education, were essential in providing the necessary conditions and opportunities for these women to enter the press field. Thus, the combination of these factors worked together, in an interdependent manner, to create the necessary conditions for women's presence, progress, and success in the press of Fars.

Bibliography

- Abrahamian, Ervand (1998), *Iran Between Two Revolutions*, Translated by Kazem Firouzmand, Hassan Shams-Avari, and Mohsen Modir-Shahnechi, Tehran: Markaz.[in Persian]
- Abutorabian, Hossein (1987), *The Press in Iran from 1941 to 1947*, Tehran: Etela'at.[in Persian]
- Ansari Lari, Mohammad Ibrahim (1996), *Censorship of the Press in Iranian Law*, Tehran: Soroush.[in Persian]
- Babaran, Sedigheh (2002), *Women's Periodicals*, Tehran: Payam Emrooz.[in Persian]
- Barzin, Parvin (1971), *The Role of Iranian Women in Art and Culture (A Collection of Lectures by Representatives of the Iranian Women's Organization)*, Tehran: Organization of Iranian Women. [in Persian]
- Bayat, Kaveh and Masoud Kohestani-Nejad (1993), *Press Documents: 1907-1920*, Vol. 2, n.p.: National Archives Organization of Iran.[in Persian]
- Behroozi, Ali Naqi (1977), *History of Libraries, Presses, and Printing Houses in Fars*, Shiraz: Public Libraries Association of Shiraz.[in Persian]
- Bourdieu, Pierre (1984), *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Translated by Richard Nice, Harvard University Press.
- Bourdieu, Pierre (1986), "The Forms of Capital." In *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. edited by John G. Richardson, Greenwood Press.
- Bourdieu, Pierre (1996), *The State Nobility: Elite Schools in the Field of Power*. Translated by Lauretta C. Clough, Stanford University Press.
- Dejam, Azra and Others (2005), *First Women*, Tehran: Elm.[in Persian]
- Dokhtaran Iran, Year 1, Issue 6, Aban 1311 (1932).[in Persian]
- Emdad, Hassan (2006), *History of Education in Fars*, Shiraz: Navid Shiraz.[in Persian]
- Emdad, Hassan (2009), *Literary Societies in Shiraz*, Shiraz: Navid Shiraz.[in Persian]
- Farrokhzad, Poursan (2001), *The Achievements of Active Women in Iran, Yesterday and Today*, Tehran: Qatrah Publishing. [in Persian]
- Golestan-e Pars, Year 3, Issue 83, 8th of Tir 1332 (1953).[in Persian]
- Hosseini Fasaee, Hassan (1988), *Farsnameh-ye Naseri*, Edited and Annotated by Mansour Rastgar Fasaee, Tehran: Amir Kabir.[in Persian]
- Interview with Abdolali Dastgheib, conducted on 1/4/1391 (2012).[in Persian]
- Interview with Abdolkarim Vasal, conducted on 11/3/1391 (2012).[in Persian]
- Interview with Abdolrahim Kashmiri, conducted on 14/3/1391 (2012).[in Persian]
- Interview with Amir Homaoun Yazdanpour, conducted on 19/5/1391 (2012). [in Persian]
- Interview with Aristotle Sholeh, conducted on 26/1/1391 (2012).[in Persian]
- Interview with Mahin Namazi, conducted on 22/8/1391 (2012).[in Persian]
- Interview with Mohammadreza Moharari, conducted on 8/5/1391 (2012).[in Persian]

105 Abstract

- Interview with Nasser Emami, conducted on 3/3/1391 (2012).[in Persian]
- Interview with Parviz Khaefi, conducted on 5/5/1391 (2012).[in Persian]
- Interview with Ramak Iran-Nejad, conducted on 25/5/1391 (2012).[in Persian]
- Interview with Sadegh Homayouni, conducted on 11/3/1391 (2012).[in Persian]
- Interview with Siros Roumi, conducted on 22/5/1391 (2012).[in Persian]
- Interview with Zahra Sa'adat, conducted on 25/3/1391 (2012).[in Persian]
- Jahannama, Year 25, Issue ?, 11th of Mordad 1328 (1949).[in Persian]
- Jahannama, Year 25, Issue ?, 20th of Mordad 1328 (1949).[in Persian]
- Jahannama, Year 40, Issue 12, 8th of Ordibehesht 1343 (1964).[in Persian]
- Karoubi, Mehdi (2008), "Ethnic Culture, Cultural Capital, and the Tourism Industry," Social Welfare Quarterly, Vol. 4, Issue 28. [in Persian]
- Marshall, Pierrehibi, Maryam (1996), The Mirror of Time, Tehran: Didar. [in Persian]
- Mathiesen, Charlotte Mary (1963), Feathers, Translated by Mayman Danai, Tehran: Pocket Books Organization.[in Persian]
- Modares-Sadeghi, Mohammad (1952), Shiraz Today, Shiraz: Mehrgan Printing Press.[in Persian]
- Nasiri, Mohammadreza (2005), Creators of Influence, Tehran: Iranian Cultural Heritage and Artifacts Association. [in Persian]
- National Library and Archives of Tehran: Reprint of Setareh-ye Jonub newspaper, 293/45950, 1334 (1955), pp. 1-10.[in Persian]
- Neday-e Iran , Year 1, Issue 1, 12th of Azar 1326 (1947).[in Persian]
- Neday-e Iran , Year 1, Issue 26, 19th of Khordad 1327 (1948).[in Persian]
- Neday-e Iran , Year 1, Issue 27, 26th of Khordad 1327 (1948).[in Persian]
- Neday-e Iran , Year 2, Issue 7, 24th of Azar 1327 (1948).[in Persian]
- Neday-e Iran , Year 2, Issue 7, 24th of Azar 1327 (1948).[in Persian]
- Neday-e Iran Novin , Year 2, Issue 293, 3rd of Shahrivar 1350 (1971).[in Persian]
- Neday-e Iran, Year 2, Issue 75, 5th of Tir 1328 (1949).[in Persian]
- Neday-e Irani , Year 1, Issue 1, 1st of Mordad 1328 (1949).[in Persian]
- Neday-e Irani , Year 1, Issue 1, 1st of Mordad 1328 (1949).[in Persian]
- Neday-e Irani , Year 1, Issue 2, 9th of Mordad 1328 (1949).[in Persian]
- Noorafshan , Year 2, Issue 19, 29th of Khordad 1317 (1938).[in Persian]
- Ofoq-ye Shiraz , Year 1, Issue 2, 3rd of Shahrivar 1330 (1951).[in Persian]
- Ofoq-ye Sorkh , Year 1, Issue 14, 23rd of Mordad 1329 (1950).[in Persian]
- Pars, Year 22, Issue 1731, 7th of Shahrivar 1342 (1963).[in Persian]
- Payam Fars , Year 2, Issue 23, 12th of Farvardin 1330 (1951).[in Persian]
- Payam Fars, Year 1, Issue 9, 22nd of Khordad 1329 (1950).[in Persian]

- Peyk Khajasteh, Year 6, Issue 169, 9th of Mordad 1334 (1955). [in Persian]
- Rastakhiz Fars, Year 3, Issue 3, 4th of Esfand 1331 (1952). [in Persian]
- Roknizadeh Adamiyat, Mohammad Hossein (1958), Scholars and Poets of Fars, Tehran: Islamieh and Khayyam Bookstores. [in Persian]
- Roumi, Siros (2009), History of the Press in Fars during the Reign of Mohammad Reza Shah, Shiraz: Navid Shiraz. [in Persian]
- Roumi, Siros (2016), Daughters of Iran: The First Women's Magazine in Shiraz, Shiraz: Encyclopedia of Fars Publishing. [in Persian]
- Roumi, Siros (2022), Women Journalists of Shiraz, Shiraz: Navid Shiraz. [in Persian]
- Roustaei, Mohsen and Gholamreza Salami (1997), Press Documents: 1943-1944, Vol. 2, n.p.: National Archives Organization of Iran. [in Persian]
- Ruh-e Salim , Year 8, Issues 3-1, Farvardin to Khordad 1348 (1969). [in Persian]
- Ruh-e Salim, Year 10, Issue 2, Tir 1350 (1971). [in Persian]
- Ruh-e Salim, Year 11, Issue 1, Shahrivar 1351 (1972). [in Persian]
- Ruh-e Salim, Year 2, Issue 1, Azar 1341 (1962). [in Persian]
- Ruh-e Salim, Year 3, Issues 12-4, Tir to Esfand 1344 (1965). [in Persian]
- Ruh-e Salim, Year 5, Issues 11-1, Farvardin to Bahman (1966). [in Persian]
- Ruh-e Salim, Year 6, Issue 2, Khordad 1346 (1967). [in Persian]
- Ruh-e Salim, Year 7, Issue 7, Mehr 1347 (1968). [in Persian]
- Salehyar, Gholamhossein (1972), The Face of Contemporary Press, Tehran: Press Agent. [in Persian]
- Setareh-ye Jonub (Star of the South), Year 2, Issue 17, 17th of Dey 1330 (1951). [in Persian]
- Shaytan, Year 2, Issue 10, 7th of Khordad 1330 (1951). [in Persian]
- Sheikhol-Islami, Pari (1972), Iranian Women Journalists and Thinkers, Tehran: n.p. [in Persian]
- Sholeh, Aristotle (2007), The Constitutional Revolution in Fars, Shiraz: Mostafavi. [in Persian]
- Solhjoo, Jahangir (1969), The History of Press in Iran and the World, n.p.: Amir Kabir. [in Persian]
- Yahosseini, Qasem (1995), The Press of Bushehr: A Key Chapter in Iranian Journalism History, Bushehr: Ministry of Culture and Islamic Guidance of Bushehr Province. [in Persian]

سنخ‌شناسی زنان فعال در مطبوعات فارس در عصر پهلوی

زیبا غفوری*

چکیده

در دوران پهلوی، تحولاتی عمیق در ساختار اجتماعی و فرهنگی ایران رخ داد که منجر به افزایش حضور زنان در عرصه‌های مختلف اجتماع از جمله مطبوعات، شد. در این پژوهش به بررسی سنخ‌شناسی زنان روزنامه‌نگار در عرصه مطبوعات ایالت فارس در عصر پهلوی پرداخته شده است. لذا در پژوهش حاضر تلاش بر آن است که با روش تاریخی و رویکرد توصیفی-تحلیلی و بر اساس منابع کتابخانه‌ای، آرشیوی و مطالعات میدانی (مصاحبه)، به این پرسش اساسی پاسخ داده شود که، بر اساس سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی در آراء پی‌یر بوردیو جایگاه خانواده، طبقه اجتماعی و تحصیلات، چه تأثیری در ورود زنان روزنامه‌نگار فارس به حوزه فعالیت مطبوعاتی داشته است؟ بر اساس یافته‌های تحقیق خانواده، طبقه اجتماعی و تحصیلات سه عامل کلیدی بودند که به ورود زنان روزنامه‌نگار فارس به حوزه فعالیت مطبوعاتی در دوران پهلوی کمک کردند. خانواده‌های فرهنگی، تعلق به طبقه متوسط روشنفکر و دسترسی به تحصیلات، که نموده‌های سرمایه‌های فرهنگی و اجتماعی در آرا بوردیو هستند، نقش مهمی در فراهم آوردن شرایط و امکانات لازم برای این زنان ایفا کردند تا بتوانند در عرصه مطبوعات فعالیت کنند و تأثیرگذار باشند. درواقع این عوامل به طور متقابل به یکدیگر وابسته بودند. بدین‌سان سیر روزنامه‌نگاری زنان در فارس نخبه‌گرا بود.

کلیدواژه‌ها: زنان روزنامه‌نگار، فارس، خانواده، تحصیلات، طبقه اجتماعی.

* دکتری تاریخ ایران پس از اسلام، دانشگاه شیراز، ghafory.ziba@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۲۴، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۱۵

۱. مقدمه

با وجود برخی موانع برای حضور زنان در اجتماع در طول تاریخ ایران، آنها در برهه‌های مختلف اجتماعی کم و بیش موفق به ایفای نقش‌های مهمی شده و حتی در انقلاب مشروطه نیز نقش‌آفرین بودند. همراهی با نهضت تنباکو، همراهی با مشروطه‌خواهان و کمک به آنها، اعلام آمادگی برای کمک به دولت و مجلس در تاسیس بانک ملی در ابتدای مشروطه و مواردی از این قبیل شواهدی از تلاش زنان برای ورود به عرصه اجتماع است. با این حال بسترهای حضور زنان در اجتماع به تدریج فراهم شد؛ تلاش برای ایجاد انجمن‌های زنان و سپس ورود به عرصه مطبوعات از جمله زمینه‌هایی بود که به منظور تسهیل ورود زنان به اجتماع، در عصر مشروطه مورد نظر قرار گرفت. در این میان تاثیر طبقه اجتماعی و محیط پرورشی این زنان نیز در ورود آنها به این عرصه بسیار مهم بود.

لازم به ذکر است که حضور زنان در عرصه مطبوعات در ابتدا به صورت محدود صورت گرفت. اما به تدریج و در پی ثمرات انقلاب مشروطه و تاثیرات آن در جنبه‌های مختلف اجتماع، زنان امکان بیشتری برای فعالیت و حضور در اجتماع یافتند. بدین ترتیب آنان علاوه بر قلم زدن در مجلات و روزنامه‌هایی که توسط مردان منتشر می‌شد به تلاش برای انتشار روزنامه پرداختند و به تدریج راه ورود زنان به عرصه روزنامه‌نگاری باز شد. در نهایت پس از حدود هشتاد سال از تاسیس نخستین روزنامه در ایران، دانش به عنوان نخستین نشریه زنان در سپهر مطبوعات ایران درخشید. در دو دهه پایانی سلطنت قاجاریه، زنان با تاسیس نخستین روزنامه‌های خود به تلاش برای آگاهی و بیداری زنان، تلاش برای گسترش آموزش و پرورش در میان زنان و نیز ترغیب دولت برای ورود به این عرصه و تشویق زنان برای خروج از خانه و شرکت در عرصه‌های فرهنگی و اجتماعی و حتی سیاسی پرداختند. بدین ترتیب راه ورود زنان به عرصه مطبوعات گشوده شد و نشریات زنان به تدریج در تهران و سپس شهرستانها قدم به عرصه نهادند (در مجموع تا پیش از انتشار نخستین نشریه زنان در ایالت فارس، ۹ نشریه در تهران و سایر شهرستانها توسط زنان منتشر شده بود). فارس نیز یکی از نخستین ایالاتی بود که نشریات زنان در آن شکل گرفت. روزنامه نورافشان که توسط شوکت سلامی در سال ۱۳۰۹ش در بوشهر منتشر شد، از جمله ۱۰ نشریه نخست منتشره زنان در کشور بود. سپس نشریات زنان در فارس یکی پس از دیگری تاسیس شدند و نشریات ارزشمندی توسط بانوان فارس تاسیس شد و همچنین بانوان در نشریات مختلف اقدام به انتشار مقاله نمودند.

پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این پرسش است که بر اساس سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی در آراء پی‌یر بوردیو، جایگاه خانواده، طبقه اجتماعی و تحصیلات، چه تاثیری در ورود زنان روزنامه‌نگار فارس به حوزه فعالیت مطبوعاتی داشته است؟ در این راستا بررسی مطبوعات زنان فارس در دوره پهلوی و سنخ‌شناسی زنان فعال در عرصه مطبوعات فارس در عصر مورد نظر از جهت خاستگاه اجتماعی، خانواده و تحصیلات و تاثیر آن بر ورود زنان به این عرصه، از اهداف پژوهش حاضر است. در زمینه اهمیت و ضرورت پژوهش حاضر باید افزود از آنجا که تاکنون پژوهشی روشمند و همه جانبه در زمینه زنان روزنامه‌نگار فارس صورت نگرفته است و همچنین در باب نقش و تاثیر طبقه اجتماعی و فرهنگی زنان بر ورود و حضور زنان فارس در اجتماع عصر پهلوی نیز پژوهشی انجام نشده است؛ لذا بررسی این موضوع دارای اهمیت و ضرورت می‌باشد.

در خصوص پیشینه موضوع پژوهش، تاکنون در زمینه بررسی جایگاه زنان روزنامه‌نگار فارس و سنخ‌شناسی فعالان مطبوعاتی عصر مذکور در فارس پژوهشی صورت نگرفته است. روش تحقیق در پژوهش حاضر مبتنی بر روش تاریخی و مبتنی بر رویکرد توصیفی و تحلیلی است. روش گردآوری اطلاعات در این پژوهش نیز به روش آرشیوی و کتابخانه‌ای است. علاوه بر این به واسطه کمبود منابع، پژوهش میدانی و مصاحبه با افراد مختلف که در زمینه موضوع پژوهش اطلاعات داشتند نیز در راس کار قرار داشت.

۲. چارچوب نظری تحقیق

در فضای اجتماعی، هر فردی دارای موقعیتی چندبعدی است که عضویتش را در یک طبقه اجتماعی خاص شکل می‌دهد. به عقیده «پی‌یر بوردیو» این موقعیت با میزانی از سرمایه که فرد در نسبت با دیگران دارد، تعیین می‌شود. بوردیو مفهوم سرمایه را از مفهوم اقتصادی یا مادی آن فراتر برده و گستره معنایی بس وسیعتری بدان بخشیده است. او دو مورد سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی را اشکال جدید سرمایه می‌نامد (کروبی، ۱۳۸۷: ۳۱۳). بطورکلی بوردیو در بحث از سرمایه به سه نوع سرمایه اشاره می‌کند:

۱. سرمایه اقتصادی: سرمایه اقتصادی شامل همه انواع منابع مالی و دارایی‌های مادی است که فرد یا گروهی در اختیار دارد. این نوع سرمایه شامل پول، زمین، املاک و سایر دارایی‌هایی است که به‌طور مستقیم به ثروت و قدرت اقتصادی تبدیل می‌شوند (Bourdieu, 1979: 241-245).

۲. سرمایه اجتماعی: سرمایه اجتماعی به مجموعه‌ای از روابط و شبکه‌هایی اشاره دارد که فرد یا گروه می‌تواند از آنها برای به دست آوردن منابع و مزایای اجتماعی بهره‌برداری کند. این سرمایه شامل شناخت‌ها، دوستی‌ها، روابط خانوادگی، و عضویت در گروه‌ها یا سازمان‌های مختلف است که به فرد امکان می‌دهد به فرصت‌های جدید دسترسی پیدا کند (Bourdieu, 1986: 248-250).

۳. سرمایه فرهنگی: سرمایه فرهنگی شامل مجموعه‌ای از دانش‌ها، مهارت‌ها، مدارک تحصیلی و دستاوردهای فرهنگی است که فرد در طول زندگی خود از طریق آموزش، تجربه‌های شخصی و خانوادگی و همچنین از طریق تربیت فرهنگی به دست می‌آورد. بوردیو در کتاب "اشراف‌سالاری فرهنگی: بررسی آموزش عالی در فرانسه" (۱۹۸۹) به این موضوع پرداخته است. او سه شکل از سرمایه فرهنگی را معرفی می‌کند:

شکل تجسم‌یافته (Embodied Cultural Capital): این سرمایه به واسطه تلاش، تجربه و استعداد فرد حاصل می‌شود ولی نمی‌توان آن را به دیگران انتقال داد.

شکل عینیت‌یافته (Objectified Cultural Capital): این نوع شامل مجموعه میراث‌های فرهنگی مانند آثار هنری، تکنولوژی ماشینی و قوانین علمی که به صورت کتب، اسناد و اشیاء در تملک اختصاصی افراد و خانواده‌ها است.

شکل نهادی (Institutionalized Cultural Capital): این شکل از سرمایه فرهنگی به مدد ضوابط اجتماعی و فراهم آوردن عناوین معتبر، برای افراد موقعیت کسب می‌کند؛ مانند مدرک تحصیلی و تصدیق حرفه‌ای.

این اشکال مختلف سرمایه فرهنگی می‌توانند به فرد کمک کنند تا در محیط‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جایگاه خود را ارتقا دهد. به عنوان مثال، مدارک تحصیلی معتبر نه تنها دانش و مهارت‌های فرد را نشان می‌دهند، بلکه به او اعتبار اجتماعی می‌بخشند و دسترسی به فرصت‌های شغلی بهتر را فراهم می‌کنند (Bourdieu, 1989: 80).

(85).

۳. زنان روزنامه‌نگار فارس

انتشار روزنامه‌های زنان یکی از پیامدهای حضور و فعالیت زنان در اجتماع بود که از دوران مشروطه آغاز شد و به تدریج رو به گسترش نهاد و در نهایت در عصر پهلوی با تاکید دولت

نسبت به حضور زنان در اجتماع، بسترهای آن توسعه یافت. ایالت فارس نیز یکی از مناطقی بود که زنان توانستند به عرصه اجتماع قدم نهاده و به انتشار روزنامه اقدام کنند. فارس در حوزه روزنامه‌نگاری زنان از پیشقدمان این عرصه در سراسر کشور بود. نشریات "نورافشان" و "دختران ایران"، نخستین نشریاتی که توسط بانوان در فارس به چاپ رسیدند، از جمله نخستین نشریات منتشره توسط زنان در کل کشور بودند. از آغاز حکومت پهلوی یعنی از سال ۱۳۰۴ش تا پایان این دوره در سال ۱۳۵۷ش، در ایالت فارس نام ۲۰ زن در اسناد و مدارک این عصر در عرصه روزنامه‌نگاری (صاحب امتیاز، مدیر مسئول و سردبیر) به ثبت رسیده است، که از این تعداد، ۱۷ نشریه به مرحله انتشار رسیدند؛ باینحال به معنای واقعی، تعداد زنان روزنامه‌نگار فارس کمتر از این تعداد است. در مورد فعالیت زنان در عرصه روزنامه‌نگاری در ایالت فارس عصر پهلوی، سه گروه از زنان را می‌توان معرفی و بررسی نمود:

- زنانی که امتیاز روزنامه متعلق به آنها بود، شامل چهار دسته هستند. دسته اول شامل خدیجه (اردیبهشت) و بلقیس شعله (گل رعنا و زیبا) که در واقع نخستین زنانی بودند که نسبت به اخذ امتیاز روزنامه اقدام کردند، اما موفق به انتشار آن نشدند (بیات و کوهستانی نژاد ۱۳۷۲: ج ۲، ۱۶۷-۱۶۶ و ۳۱۶-۳۱۴؛ مصاحبه با ارسطو شعله^۱، ۱۳۹۱/۱/۲۶). دسته دوم شامل بانو زنددخت (دختران پارس و دختران ایران)، شوکت سلامی (نورافشان)، نصرت‌الملوک کشمیری‌زاده (ندای ایران)، شمس‌الملوک ذوالقدر (زنان شیراز) (که اگرچه نسخه‌ای از این نشریه موجود نیست اما به گفته منابع منتشر شده و بانو ذوالقدر در آن فعالیت داشته است)، خود در انتشار روزنامه‌های مزبور نقش مستقیم و فعال داشتند و دسته سوم شامل زمان ذوالقدری (شیب‌خون)، رباب ایروانی نایینی (اخبار امروز)، زینت خردمندی (پیام فارس)، بیگم‌آغا ایران‌نژاد (شیطان)، ایران روشندل (گلستان پارس) که امتیاز روزنامه‌های مزبور را برای پسران خود که هر یک به عللی همچون صغر سن و عدم صلاحیت سیاسی، امکان کسب امتیاز روزنامه به نام خود را نداشتند، دریافت نموده و به گفته منابع هیچ یک از این بانوان در این روزنامه‌ها فعالیتی نداشتند و همچنین اطلاعاتی در باب آنها موجود نیست (بهروزی ۱۳۳۶: ۱۵۵؛ برزین ۱۳۷۱: ۱۱۵؛ پیام فارس، سال دوم، ش ۲۳، ۱۲ فروردین ۱۳۳۰: ۱؛ افق شیراز، سال اول، ش ۲، ۳ شهریور ۱۳۳۰: ۱؛ گلستان پارس، سال سوم، ش ۸۳، ۸ تیر ۱۳۳۲: ۱؛ بهروزی ۱۳۳۶: ۱۵۵؛ برزین ۱۳۷۱: ۳۴۲؛ مصاحبه با رامک ایران‌نژاد^۱، ۱۳۹۱/۵/۲۵؛ شیطان، سال دوم، ش ۱۰، ۷ خرداد ۱۳۳۰: ۱). علاوه بر این ملک‌تاج مارشال پیرغیبی

(ستاره جنوب) نیز امتیاز روزنامه ستاره جنوب را برای مادرش پروین مارشال پیرغیبی دریافت نمود؛ زیرا وی به سبب آنکه در استخدام دولت قرار داشت، امکان دریافت امتیاز روزنامه به نام خود را نداشت؛ ملک‌تاج مارشال پیرغیبی در این روزنامه هیچ فعالیتی در نشریه نداشت. دسته چهارم شامل آمنه جوادی حقیقی (آتشین) و عارف گلستان (گلستان) است که اگرچه به گواه منابع نشریات خود را منتشر کرده‌اند، اما هیچ نسخه‌ای از آنها موجود نیست، بنابراین اظهارنظر دقیق در مورد آنها ممکن نیست؛ با اینحال لازم به ذکر است که نام این بانوان در منابع به عنوان فعال مطبوعاتی نیز ذکر نشده است (برزین ۱۳۷۱: ۵؛ صلح جو ۱۳۴۸: ۱۴۵). و در انتها صفیه صداقت‌پور شیرازی (افق سرخ) که بر اساس آرشیو نشریه افق سرخ و بررسی سایر نشریات عصر مذکور، در نشریه هیچ فعالیتی نداشت (افق سرخ، سال اول، ش ۱۴، ۲۳ مرداد ۱۳۲۹: ۱؛ پیام فارس، سال اول، ش ۹، ۲۲ خرداد ۱۳۲۹: ۳).

- مریم سلامی (روح سالم)، فرح و مهرانگیز جهان‌نما (جهان‌نما)، مریم معتمدی (ندای بازرگانان)، نصرت‌الملوک کشمیری‌زاده (ندای ایرانی)، پروین مارشال پیرغیبی (ستاره جنوب) به عنوان سردبیر و مدیر روزنامه ثبت شده‌اند، که همگی در این زمینه فعال بوده‌اند (مصاحبه با محمدرضا محرری^۲، ۱۳۹۱/۵/۸؛ مصاحبه با ناصر امامی^۳، ۹۱/۳/۳)؛ تنها در باب مریم معتمدی (با اینکه به گواه روزنامه‌های عصر مذکور، این روزنامه منتشر شده است) (رستاخیز فارس، سال سوم، ش ۳، ۴ اسفند ۱۳۳۱، ۲)، به واسطه آنکه هیچ نسخه‌ای از این نشریه برجای نمانده است، نمی‌توان اظهارنظر نمود (رومی ۱۳۸۸: ۴۶-۴۵).

- زنانی همچون قدسیه ادیبی سعدی‌نژاد، زرین بهبهانی، میمنت دانا که به عنوان نویسنده در روزنامه‌های مختلف فعالیت داشته و اقدام به انتشار مطالب سیاسی و اجتماعی در نشریات می‌نمودند و در جرگه زنان روزنامه‌نگار قرار می‌گیرند؛ علاوه بر این، زنان زیادی همچون رباب تمدن، عطیه عماد، افسر معرفت، زهرا مزارعی، پریدخت مزارعی و غیره نیز به چاپ اشعار خود در روزنامه‌های این دوره اقدام کرده‌اند که به واسطه آنکه مطالب آنها محدود به شعر و متون ادبی بود، در دسته زنان روزنامه‌نگار نمی‌گنجد.

در ادامه فعالیتهای زنان فعال و موقعیت اجتماعی، خانوادگی و تحصیلی آنها ارائه خواهد شد.

۱.۳ زنان فعال در روزنامه‌های فارس

۱.۱.۳ زنان صاحب امتیاز، مدیر مسئول و سردبیر

بر اساس مطالعه اسناد و مدارک، نخستین تلاش بانوان در فارس برای انتشار روزنامه و ورود به دنیای مطبوعات به عصر رضاشاه پهلوی بازمی‌گردد. در بهمن ۱۳۰۴ ابتدا بانویی به نام خدیجه درخواست انتشار نشریه‌ای به نام "اردیبهشت" را در شیراز نمود (بیات و کوهستانی نژاد ۱۳۷۲: ۲، ۱۶۷-۱۶۶). اما به نظر می‌رسد مجوز آن صادر نشد. سپس بلقیس شعله در سال ۱۳۰۶ امتیاز روزنامه‌ای به نام "گل رعنا و زیبا" را بدست آورد که به مرحله انتشار نرسید (شعله ۱۳۸۶: ۱۰۳؛ مصاحبه با ارسطو شعله^۴، ۱۳۹۱/۱/۲۶).

۱.۱.۳ شوکت سلامی و روزنامه نورافشان

در نهایت سومین تلاش بانوان فارس به ثمر نشست و روزنامه نورافشان در سال ۱۳۰۹ ش توسط بانو شوکت سلامی در شهر بوشهر که در آن ایام در حوزه ایالت فارس قرار داشت، منتشر گردید (ابوترابیان ۱۳۶۶: ۱۵۸).

نورافشان از سال ۱۳۰۹ تا سال ۱۳۳۳ ش بصورت منقطع در بوشهر منتشر شد (صالحیار ۱۳۵۱: ۱۹۱)، و نسبت به مسائل اجتماعی و فرهنگی و حقوق زنان اهتمام داشت (نورافشان، سال دوم، ش ۱۹، ۲۹ خرداد ۱۳۱۷: ۱).

شوکت سلامی در خانواده‌ای متوسط و مذهبی در شهر همدان دیده به جهان گشود. وی آموزش‌های ابتدایی را در همان شهر به پایان رساند و سپس به منظور فراگرفتن علوم دینی و اسلامی و ادامه تحصیل به شهر نجف در عراق رفت و همزمان با انقلاب مشروطه به ایران بازگشت (یاحسینی ۱۳۷۴: ۹۷). بانو سلامی در شهر شیراز به همسری عباس سلامی وکیل دادگستری شهر بوشهر درآمد و همراه وی راهی این شهر گردید (شیخ الاسلامی ۱۳۵۱: ۱۷۵).

شوکت سلامی پس از ورود به بوشهر، با حمایت همسرش و نیز مساعدت و همکاری برخی تجار و بازرگانان برجسته و علم دوست بوشهر، اقدام به تأسیس مدرسه "بنات نسوان"، اولین مدرسه دخترانه به سبک نوین در بوشهر کرد (یاحسینی ۱۳۷۴: ۹۸). با به قدرت رسیدن رضاشاه پهلوی و ایجاد نهادهای آموزشی نوین، سلامی در سال ۱۳۰۵ ش اولین دبستان دخترانه دولتی را در بوشهر بنیان نهاد. در سال ۱۳۱۵ ش دبستان به دبیرستان "شاهدخت" تغییر یافت و

خانم سلامی مدیر اولین دبیرستان دخترانه در بوشهر شد. (همان ۹۹-۹۸). ایشان همزمان به مدیریت روزنامه نورافشان نیز مشغول بودند.

۲.۱.۱.۳ زنددخت زندپور شیرازی و مجله دختران ایران

مجله "دختران ایران" در تاریخ اول مردادماه سال ۱۳۱۰ش، به عنوان نخستین نشریه بانوان در شیراز و دومین نشریه زنان در ایالت فارس، در عصر پهلوی منتشر گردید. مجله دختران ایران به مسائل زنان اهتمام ویژه‌ای داشت (دختران ایران، سال اول، ش ۶، آبان ۱۳۱۱: ۳). با اینکه دختران ایران مجله‌ای ماهیانه بود، اما از سال ۱۳۱۰ تا ۱۳۱۱ به سبب مشکلات مالی صاحب امتیاز، تنها ۷ شماره از این مجله منتشر شد و شماره هفتم آن (آخرین شماره) در آذر سال ۱۳۱۱ منتشر شده است (دختران ایران، سال اول، ش ۶، آبان ۱۳۱۱: ۱-۲).

زنددخت در سال ۱۲۸۸ش در شهر شیراز متولد شد. نام وی را در بدو تولد فخرالملوک نهادند اما پس از آن به زنددخت معروف شد. پدرش نصرالله‌خان فردی روشنفکر و ادب دوست، از تبار ایل زند و از نوادگان صادق‌خان برادر کریم‌خان زند بود (دختران ایران، سال اول، ش ۶، آبان ۱۳۱۱: ۲۴).

مادر زنددخت نیز ضیاءالشمس، دختر یکی از پزشکان خوشنام شیراز به نام شریف‌الحکما بود (رومی ۱۳۹۵: ۵۴). زنددخت ابتدا به مکتب‌خانه فرستاده شد و نزد میرزا محمدعلی خطاط نیز آموزش دید و به خوشنویسی علاقمند گردید (همان ۵۵). وی مدتی به مکتب‌خانه رفت و سپس به واسطه برخورداری از استعداد و هوش بالا تحت نظر اساتید برجسته روزگار خویش در منزل تحت آموزش قرار گرفت و ادبیات، زبان‌های انگلیسی و فرانسه و سایر علوم را فراگرفت و سپس در تهران به مدرسه تربیت رفت و تحصیلات خود را در آن شهر تکمیل نمود (فرخ زاد ۱۳۸۰: ۵۱۱-۵۱۰؛ رومی ۱۳۹۵: ۵۵).

۳.۱.۱.۳ نصرت‌الملوک کشمیری‌زاده و روزنامه‌های "ندای ایران" و "ندای ایرانی"

امتیاز روزنامه ندای ایران در سال ۱۳۲۶ش توسط نصرت‌الملوک کشمیری‌زاده، معلم آموزش و پرورش، دریافت و تا ۵ تیر ۱۳۲۸ منتشر شد (روستایی و سلامی ۱۳۷۶: ج ۴، ۹۸۳)؛ سپس به واسطه قانون جدید مطبوعات مبنی بر منع کارمندان دولت از داشتن نشریه و روزنامه انتشار آن متوقف شد (انصاری لاری ۱۳۷۵: ۸۵). حدود ۱ ماه بعد روزنامه "ندای ایرانی" با صاحب امتیازی و مدیر مسئولی محمدرضا کشمیری‌زاده، همسر بانو کشمیری‌زاده، جایگزین ندای ایران

سنخ‌شناسی زنان فعال در مطبوعات فارس در عصر پهلوی (زیبا غفوری) ۱۱۵

شد و با مدیریت مستقیم بانو کشمیری به فعالیت پرداخت (ندای ایران، سال دوم، ش ۵، ۷۵، تیر ۱۳۲۸؛ ندای ایرانی، سال اول، ش ۱، ۱ مرداد ۱۳۲۸). به گواه منابع، بانو کشمیری مدیریت مستقیم امور ندای ایرانی را بر عهده داشتند (ندای ایران، سال دوم، ش ۵، ۷۵، تیر ۱۳۲۸؛ ندای ایرانی، سال اول، ش ۱، ۱ مرداد ۱۳۲۸). آخرین شماره‌ی ندای ایرانی در تاریخ ۹ اردی‌بهشت ۱۳۳۱ منتشر گردید.

بانو کشمیری‌زاده در سال ۱۳۰۵ش در شیراز متولد گردید (رومی ۱۴۰۱: ۶۴). وی فرزند دکتر جمال‌الدین پزشک روشنفکر و مبارز اهل فارس بود (حسینی فسایی ۱۳۶۷: ج ۲، ۹۵۷). نسب بانو کشمیری به میرزا احمد نقیب‌الممالک شاعر معروف دوران ناصرالدین شاه قاجار و از مقربان دربار شاه قاجار می‌رسد. وی در محفل ناصرالدین شاه، مجالس شعرخوانی برپا می‌داشت و داستان‌های امیر ارسلان و زرین‌ملک را به آواز خوش می‌خواند. فخرالدوله دختر ناصرالدین شاه نیز از پشت پرده گوش فرا داده و آن را می‌نگاشت. بعدها این مجموعه به چاپ رسید (امداد ۱۳۸۸: ۴۵۹؛ مصاحبه با سیروس رومی^۵، در مورخه ۱۳۹۱/۵/۲۲).

کشمیری‌زاده تحصیلات ابتدایی را در شیراز گذراند. وی ابتدا در خانه تحت آموزش معلمان خصوصی قرار گرفت و از محضر بزرگانی چون محمدحسین حیات مدیر "روزنامه حیات" و عبدالکریم سعادت، بانی مدرسه سعادت بوشهر بهره‌مند شد (رومی ۱۴۰۱: ۶۴؛ مصاحبه با زهرا سعادت^۶، ۱۳۹۱/۳/۲۵). نصرت‌الملوک توانست در سال ۱۳۲۰ش از دانشکده ادبیات دانشسرای عالی دانشگاه تهران در رشته زبان انگلیسی به دریافت دانشنامه نائل آید. او از نخستین زنان شیراز بود که موفق شد در سطوح عالیه تحصیل نماید و موفق به دریافت مدرک لیسانس شود (مصاحبه با ناصر امامی، ۱۳۹۱/۳/۳). وی سپس به تدریس در مدارس شیراز مشغول گردید و حتی در مدارس پسرانه نیز فعالیت داشت (مصاحبه با عبدالکریم وصال^۷، ۱۳۹۱/۳/۱۱؛ مصاحبه با زهرا سعادت، ۱۳۹۱/۳/۲۵). خانم نصرت‌الملوک بعد از ازدواج با آقای محمدرضا کشمیری‌زاده نام فامیل وی را انتخاب نمود و به بانو کشمیری‌زاده معروف شد (مصاحبه با عبدالرحیم کشمیری^۸، ۱۳۹۱/۳/۱۴).

وی قلم شیوایی داشت و ۳ کتاب از زبان انگلیسی به فارسی ترجمه نمود (امداد ۱۳۸۸: ۴۶۰؛ مدرس صادقی ۱۳۳۱: ۲۱۷).

۴.۱.۱.۳ پروین مارشال پیرغیبی و روزنامه ستاره جنوب

در سال ۱۳۲۹ش روزنامه "ستاره جنوب" در شیراز توسط بانو پروین مارشال پیرغیبی منتشر گردید (بیران ۱۳۸۱: ۱۱۴). امتیاز این روزنامه به نام ملک‌تاج مارشال پیرغیبی دختر بانو پیرغیبی اخذ شد (مرکز اسناد و کتابخانه ملی تهران، انتشار مجدد روزنامه ستاره جنوب، ۴۵۹۵۰/۲۹۳، ۱۳۳۴: ۱). اما تمامی معاصران بانو پروین مارشال پیرغیبی را مدیر این روزنامه معرفی کرده‌اند (مصاحبه با عبدالعلی دستغیب^۹، ۱۳۹۱/۴/۱؛ مصاحبه با امیرهمایون یزدانیپور^{۱۰}، ۱۳۹۱/۵/۱۹؛ مصاحبه با عبدالکریم وصال، ۱۳۹۱/۳/۱۱؛ مصاحبه با صادق همایونی^{۱۱}، ۱۳۹۱/۳/۱۱؛ مصاحبه با ناصر امامی، ۱۳۹۱/۳/۳؛ مصاحبه با زهرا سعادت، ۱۳۹۱/۳/۲۵). مشخص است که به سبب قانون مطبوعات مبنی بر ممانعت از فعالیت کارمندان دولت در این عرصه، امتیاز روزنامه به نام دختر ایشان اخذ شده است؛ اما تمام امور نشریه زیر نظر مستقیم بانو پروین بود و دخترش در این زمینه نقشی نداشت. ستاره جنوب روزنامه‌ای سیاسی-اجتماعی بود و از سال ۱۳۲۹ تا ۱۳۳۳ش منتشر شد. متأسفانه آرشیو قابل توجهی از این نشریه موجود نیست (مرکز اسناد و کتابخانه ملی تهران، انتشار مجدد روزنامه ستاره جنوب، ۴۵۹۵۰/۲۹۳، ۱۳۳۴: ۲؛ ستاره جنوب، سال دوم، ش ۱۷، ۱۷ دی ۱۳۳۰: ۱).

پروین مارشال پیرغیبی در سال ۱۲۷۴ش/۱۳۱۳ق در شهر ارسنجان، از توابع فارس متولد شد. نامش را بتول گذاشتند و بعدها به پروین‌الشریعه ملقب و به پروین متخلص گردید (مارشال پیرغیبی ۱۳۷۵: ۱۵). پدرش قراخان فرزند ملاجهانگیرخان قلات‌خواری، از نوادگان ملارحیم‌خان از خوانین فارس بود که اجداد آنها در ارسنجان صاحب نام و نشان بودند و پیوسته به سمت حکمرانی آباده لشنی منصوب می‌گردیدند. مادرش نبات سلطان فرزند مرحوم حاج ملاعلی واعظ، از واعظان شهر شیراز بود. آنها اصل نژاد مادری خود را به خاندان نوری و خاندان زند منتسب می‌کردند (همان ۱۶-۱۵).

بانو پیرغیبی در کودکی تحصیلات ابتدایی را در ارسنجان فرا گرفت؛ سپس در مکتب خانه از محضر اساتیدی همچون فرصت‌الدوله، مستشار اعظم، تقی دانش و یوسف حدائق کسب علم نموده است. وی در سال ۱۳۲۳ش در شیراز دانشسرای مقدماتی را نیز به پایان رساند (همان ۱۶؛ رکن‌زاده آدمیت ۱۳۳۷: ج ۱، ۵۶۷-۵۶۶).

پروین در امور فرهنگی و آموزش و پرورش بسیار فعال بود. وی در سال ۱۳۱۴ش با سرمایه شخصی دبستان دوشیزگان پهلوی را بنیان نهاد و حدود ۳۵ سال ریاست این مدرسه را

سنخ‌شناسی زنان فعال در مطبوعات فارس در عصر پهلوی (زیبا غفوری) ۱۱۷

برعهده داشت (مارشال پیرغیبی ۱۳۷۵: ۱۷). ایشان به شعر نیز علاقمند بود؛ وی از ۱۶ سالگی به سرودن شعر روی آورد و اشعار فراوانی سروده است (مارشال پیرغیبی ۱۳۷۵: ۱۷-۱۶). وی در حدود ۱۹ سالگی به همسری رستم مارشال پیرغیبی درآمد و نام فامیل همسرش را برگزید. رستم مارشال پیرغیبی از اهالی کرمان بود که برای تحصیل به شیراز آمد و در همین شهر ماندگار شد (رکن‌زاده آدمیت ۱۳۳۷: ج ۱، ۵۶۷-۵۶۶).

۵.۱.۱.۳ شمس‌الملوک ذوالقدر و روزنامه "زنان شیراز"

"زنان شیراز" یکی از نشریاتی است که در لیست نشریات منتشره در سال ۱۳۲۹ ش مورد اشاره قرار گرفته است (بهروزی ۲۵۳۶: ۱۵۷). اما متأسفانه به واسطه آنکه آرشیوی از این نشریه موجود نیست، امکان بحث در باب شیوه و مسلک آن وجود ندارد.

شمس‌الملوک ذوالقدر از زنان فرهنگی شهر شیراز در عصر پهلوی اول و دوم بود. وی خواهر دکتر لطفعلی صورتگر از بنیان‌گذاران علم و ادب به سبک نوین در شیراز است. بانو ذوالقدر فرزند مرحوم میرزا آقاخان بود و جد آنها از نقاشان چیره‌دست قرن ۱۳ بود که آثار وی در موزه‌های پاریس و لنینگراد موجود است (نصیری ۱۳۸۴: ۶۲).

شمس‌الملوک ذوالقدر از مدافعان حقوق زنان در شیراز بود و در این زمینه در مجامع مختلف سخنرانی می‌کرد (مصاحبه با مهین نمازی^{۱۲}، ۱۳۹۱/۸/۲۲). وی معلم بود و در سال تحصیلی ۱۳۱۴-۱۵ با کسب امتیاز یک دبستان ۶ کلاسه از وزارت معارف، دبستان دخترانه هدایت را تأسیس کرد (امداد ۱۳۸۵: ۴۷۸). سپس به تهران منتقل شد. اما در سال ۱۳۲۹ در پی مرگ فرزند جوانش شاپور به شیراز بازگشت و در پی اقامت در قریه عادل‌آباد در جنوب شیراز اقدام به ایجاد یک مدرسه در آنجا نمود و اداره فرهنگ فارس نیز به پاس خدمات وی نام دبستان را "شمس‌الملوک ذوالقدر" نهاد (ندای ایران نوین، سال دوم، ش ۲۹۳، ۳ شهریور ۱۳۵۰: ۱).

۶.۱.۱.۳ مریم سلامی و ماهنامه "روح سالم"

ماهنامه روح سالم در آغاز دهه ۴۰ شمسی در شیراز آغاز به انتشار نمود. صاحب امتیاز این نشریه عنایت‌الله سلامی و سردبیر آن مریم سلامی بود. روح سالم نشریه تخصصی در رشته بهداشت روان بود که از طرف انتشارات مرکز بهداشت و روان بیمارستان سلامی شیراز منتشر

می‌گردید. این نشریه بصورت ماهنامه منتشر شد و بصورت منقطع طی بازه زمانی ۱۳۴۰ تا ۱۳۵۱ منتشر شده است.

مریم سلامی همسر عنایت‌الله سلامی بود؛ عنایت‌الله سلامی در رشته پزشکی تحصیل کرده و در سال ۱۳۳۰ بیمارستان سلامی (که نخستین مرکز بهداشت روانی در شیراز بود) را تأسیس نمود (مصاحبه با محمدرضا محرری، ۱۳۹۱/۵/۸).

مریم سلامی که در رشته ادبیات فارسی موفق به دریافت لیسانس شده بود، طی سالهای ۱۳۴۱ تا ۱۳۵۱ ش در سمت مدیریت و نظارت بر امور اداری و روند برنامه‌ریزی ماهنامه روح سالم فعالیت داشت (مصاحبه با محمدرضا محرری، ۱۳۹۱/۵/۸؛ روح سالم، سال دوم، ش ۱، آذر ۱۳۴۱؛ سال سوم، ش ۱۲-۴، تیر تا اسفند ۱۳۴۴؛ سال پنجم، ش ۱۱-۱، فروردین تا بهمن ۱۳۴۵؛ سال ششم، ش ۲، خرداد ۱۳۴۶؛ سال هفتم، ش ۷، مهر ۱۳۴۷؛ سال هشتم، ش ۳-۱، فروردین تا خرداد ۱۳۴۸؛ سال دهم، ش ۲، تیر ۱۳۵۰؛ سال یازدهم، ش ۱، شهریور ۱۳۵۱).

۷.۱.۱.۳ مهرانگیز و فرح جهان‌نما و روزنامه "جهان‌نما"

"جهان‌نما" روزنامه سیاسی - اجتماعی بود که در فاصله میان سالهای ۱۳۰۳ تا ۱۳۵۰ توسط محمدحسین نوری‌زاده در شیراز منتشر گشت (صدرهاشمی ۱۳۶۳: ج ۲، ۱۸۵). سردبیر و صاحب امتیاز نشریه، آقای محمدحسین جهان‌نما است؛ اما در سالهای مختلف مدیریت داخلی نشریه برعهده‌ی افراد مختلف بوده است. در تعدادی از شماره‌ها (که متأسفانه شناسنامه آنها مخدوش بود) نام دو زن به نام‌های مهرانگیز و فرح جهان‌نما به عنوان مدیر داخلی روزنامه ذکر گردیده است (جهان‌نما، سال بیست و پنجم، ش ۹، ۱۱ مرداد ۱۳۲۸؛ سال بیست و پنجم، ش ۹، ۲۰ مرداد ۱۳۲۸؛ سال چهارم، ش ۱۲، ۸ اردیبهشت ۱۳۴۳: ۴). به گفته آقای ناصر امامی که مدتی مسئولیت قسمت فکاهی روزنامه جهان‌نما را برعهده داشت، این دو بانو، دختران آقای محمدحسین نوری‌زاده بودند (مصاحبه با ناصر امامی، ۹۱/۳/۳).

خانم مهرانگیز جهان‌نما، دارای تحصیلات دانشگاهی بود و مدتی به عنوان معلم مدارس دخترانه شیراز و سپس بازرس مدارس دخترانه فعالیت نموده و مدتی نیز در اداره آموزش و پرورش فارس مشغول به فعالیت شد (مصاحبه با زهرا سعادت، ۹۱/۳/۲۵). اما در مورد فرح جهان‌نما اطلاعات کافی در دست نیست.

۲.۱.۳ زنان نویسنده

۱.۲.۱.۳ قدسیه ادیبی سعدی نژاد (مهر)

قدسیه ادیبی سعدی نژاد از شاعران معاصر شیراز است که اشعاری از ایشان در دوره پهلوی در روزنامه‌های ندای ایران، افق شیراز و پیک خجسته منتشر شده است. علاوه بر این وی مقالاتی نیز در باب زنان در نشریات مختلف شیراز، خصوصاً ندای ایران به چاپ رسانده است (ندای ایران، سال اول، ش ۲۷، ۲۶ خرداد ۱۳۲۷: ۱-۴).

بانو سعدی نژاد را می‌توان در جرگه‌ی زنان روزنامه‌نگار عصر پهلوی قرار داد، زیرا وی در نشریات مختلفی از جمله افق شیراز، پیک خجسته، ندای ایران، ندای ایرانی و شهاب دانش‌آموزان به چاپ اشعار و مقالاتی در زمینه‌های مختلف خصوصاً در باب حقوق زنان و مسائل و مشکلات آنها پرداخته است (رومی ۱۳۸۸: ۵۵).

خانم سعدی نژاد نخستین گوینده زن رادیو در فارس بود و تا پایان عمر در صدا و سیمای فارس مشغول به کار بود و همچنین معلم بود (مصاحبه با امیرهمایون یزدانی‌پور، ۱۳۹۱/۵/۱۹). علاوه بر این وی چند جلد کتاب نیز به رشته‌ی تحریر درآورد (ندای ایران، سال دوم، ش ۷، ۲۴ آذر ۱۳۲۷: ۳).

۲.۲.۱.۳ زرین بهبهانی

زرین بهبهانی از دیگر بانوان نویسنده‌ای بوده است که مطالب و مقالاتی در نشریه‌ی ندای ایران و ندای ایرانی در باب زنان و حقوق آنها طی سالهای ۱۳۲۶ تا ۱۳۲۸ ش به چاپ رسانده است (ندای ایران، سال اول، ش ۲۶، ۱۹ خرداد ۱۳۲۷: ۱).

در باب زندگی شخصی و میزان تحصیلات بانو بهبهانی اطلاعات دقیقی به دست نیامد، اما از شواهد و قرائن موجود به نظر می‌رسد که وی از تحصیلات بالایی برخوردار بوده و از طبقه اجتماعی بالا و یا متوسط بوده است. بهبهانی در سال ۱۳۴۲ ش به نمایندگی از مردم شیراز در انتخابات دوره ۲۱ مجلس شورای ملی شرکت نمود. ایشان حامیانی از میان دانشجویان داشتند که وی را "کاندید طبقه روشنفکر" معرفی نموده و در روزنامه‌های وقت شیراز از او حمایت به عمل آورده و برای ایشان تبلیغ می‌کردند (پارس، سال بیست و دوم، ش ۱۷۳۱، ۷ شهریور ۱۳۴۲: ۳).

اما به نظر می‌رسد بانو بهبهانی در انتخابات این دوره موفق نشده زیرا در کتاب اسامی نمایندگان مجلس شورای ملی اثر زهرا شجیعی اشاره‌ای به نام ایشان نمی‌شود.

۳.۲.۱.۳ میمنت دانا

میمنت دانا، مترجم، نویسنده و شاعر چیره‌دست و برجسته‌ای است که در دهه‌های ۳۰، ۴۰ و ۵۰ شمسی فعالیت داشت. از وی مقالات، اشعار، ترجمه‌ها و متونی در روزنامه‌هایی همچون پارس و بهار ایران منتشر شده است (مصاحبه با پرویز خائفی^{۱۳}، ۱۳۹۱/۵/۵).

وی در دانشگاه آمریکایی بیروت، در رشته پرستاری و مامایی تحصیل کرد (ماتیسن^{۱۴}: ۱۳۴۵: پشت جلد). پس از بازگشت به ایران، در شیراز به جمع پرستاران پیوست. و ضمن فعالیت در حوزه تحصیل خود، به داستان‌نویسی و ترجمه آثار معروف اروپا روی آورد و در اندک مدتی محبوبیت فراوانی به دست آورد (فرخ‌زاد^{۱۵}: ۱۳۸۰: ۲۳۳-۲۳۲).

نخستین ترجمه رمان معروف "بابالنگ دراز" در ایران توسط خانم میمنت دانا صورت گرفت (مصاحبه با پرویز خائفی^{۱۶}، ۱۳۹۱/۵/۵).

۴. بررسی جایگاه اجتماعی زنان روزنامه‌نگار فارس در عصر پهلوی

همانگونه که بدان پرداخته شد از ابتدای عصر پهلوی تا پایان دوران پهلوی، نشریاتی در فارس با صاحب امتیازی، مدیر مسئولی و سردبیری زنان در ایالت فارس منتشر گردید. علاوه بر این برخی زنان فارس نیز در نشریات قلم زدند و افکار و اندیشه‌های خویش را در قالب مقالاتی در روزنامه‌ها منتشر نمودند. در ادامه ضمن تجزیه و تحلیل داده‌های ارائه شده در بخش قبل، نسبت به پاسخ به سوال پژوهش و ارائه یافته‌های تحقیق تمرکز خواهد شد.

بر اساس مطالبی که در بخش چارچوب نظری ارائه شد، در آرا بوردیو تحصیلات، نمودی از سرمایه فرهنگی می‌باشد. بر اساس یافته‌های تحقیق نخستین زنان روزنامه‌نگار فارس با اتکا بر سرمایه فرهنگی و بطور مشخص تحصیلات، توانستند در این مسیر گام نهند. برخورداری از تحصیلات بالا از مشخصه‌های بارز زنان روزنامه‌نگار عصر پهلوی است. شوکت سلامی، زندپور، کشمیری‌زاده، پروین مارشال پیرغیبی، شمس‌الملوک ذوالقدر، مریم سلامی، مهرانگیز جهان‌نما، قدسیه سعدی‌نژاد، میمنت دانا و بی‌تردید زرین بهبهانی از سطح تحصیلات بالایی برخوردارند و همه معلم بودند. شوکت سلامی پس از آموختن تحصیلات ابتدایی، به منظور

تکمیل تحصیلات به نجف رفت؛ از سطح تحصیلات زنده‌دخت اطلاعات کاملی در دست نیست، اما طبق آنچه که در باب وی نگاشته شده، و از آنجا که معلم بود به نظر می‌رسد از سطح تحصیلات بالایی برخوردار بوده است. کشمیری نیز ضمن فارغ‌التحصیل شدن از دانشسرای عالی در تهران، معلم مدارس شیراز بود. مارشال پیرغیبی علاوه بر تحصیلات ابتدایی، نزد بزرگان شیراز نیز دانش آموخت. وی نیز از سطح بالایی از علم و دانش برخوردار بود. کشمیری‌زاده نیز نزد بزرگان فارس تحصیلات ابتدایی را فرا گرفت و از نخستین بانوان اهل فارس بود که موفق شد از دانشسرای عالی دانشگاه تهران در رشته ادبیات انگلیسی فارغ‌التحصیل شود و در بسیاری از مدارس دخترانه و پسرانه شیراز تدریس کرد. در مورد سطح تحصیلات شمس‌الملوک ذوالقدر اگرچه اطلاعات کاملی در دست نیست، اما با توجه به اینکه ایشان معلم بودند می‌توان به سطح بالای تحصیلات ایشان پی برد. مریم سلامی لیسانس ادبیات فارسی داشت؛ اگرچه سطح تحصیلات مهرانگیز جهان‌نما و قدسیه سعدی‌نژاد به درستی مشخص نیست، اما با توجه به اینکه معلم بودند، بی‌تردید سطح تحصیلاتی بالایی داشته‌اند؛ زرین بهبهانی نیز با توجه به فعالیت‌های سیاسی و شرکت در انتخابات مجلس بی‌شک از سطح تحصیلات بالایی برخوردار بوده است؛ میمنت دانا نیز دارای تحصیلاتی دانشگاهی در رشته مامایی و پرستاری بود.

بی‌تردید، سطح تحصیلات به عنوان سرمایه فرهنگی زنان مذکور، نقش بسیار مهمی در ورود زنان به حوزه فعالیت مطبوعاتی در عصر پهلوی ایفا کرد. گسترش آموزش و پرورش زنان در عصر پهلوی، عرصه را برای حضور آنها در اجتماع فراهم نمود. تحصیلات به عنوان یکی از عوامل کلیدی در ورود زنان به حوزه مطبوعات عمل کرد. درواقع مسئله تحصیلات عالیه نه تنها به آن‌ها دانش و مهارت‌های لازم را برای فعالیت در مطبوعات می‌داد، بلکه اعتماد به نفس و قابلیت رقابت در یک حوزه مردانه را نیز افزایش می‌داد.

بطورکلی زنانی که دارای سرمایه فرهنگی (که در اینجا سطح تحصیلات بالا بود) بودند، اغلب دسترسی آسان‌تری به فرصت‌های آموزشی و دانشگاهی داشتند. این فرصت‌ها می‌توانستند به آن‌ها کمک کنند تا مهارت‌ها، توانایی‌ها و دانش لازم برای ورود به حوزه مطبوعاتی را به دست آورند. از سوی دیگر زنان با سطح تحصیلات بالا معمولاً دارای توانایی‌های تحلیلی و تفکر پیشرفته‌تری بودند که این امر می‌توانست به بهبود کیفیت مطالب ارائه شده توسط آن‌ها در مطبوعات یاری رساند. بدین ترتیب سطح تحصیلات زنان مذکور، نه

تنها توانایی و آمادگی آن‌ها برای ورود به حوزه مطبوعاتی را افزایش می‌داد، بلکه می‌توانست بهبود کیفیت محتواهای ارائه شده توسط آن‌ها نیز را تضمین کند.

سرمایه اقتصادی نیز از عوامل تاثیرگذار در ورود زنان مذکور به عرصه روزنامه‌نگاری بود. حمایت مالی و روحی خانواده‌ها از این زنان تاثیر مهمی در ورود آنها به این عرصه و ایستایی در آن داشت. برخورداری از سرمایه اقتصادی، زمینه را برای توسعه توانمندی‌های فردی، از جمله تحصیلات، فراهم می‌کرد. علاوه بر این، حمایت روحی و انگیزشی خانواده نیز می‌توانست به افزایش اعتماد به نفس زنان و اعتماد به خود و توانایی‌هایشان در حوزه مطبوعاتی بیشتر کمک کند.

سرمایه اجتماعی عامل مهم و اثرگذار دیگری در تسهیل ورود زنان روزنامه‌نگار به عرصه مذکور بود. خانواده، طبقه اجتماعی و امکان شبکه‌سازی‌های متاثر از آن و نیز برقراری ارتباطات گسترده و اموری از این قبیل، ذیل سرمایه اجتماعی قرار گرفته و بستر ساز ورود و حضور این زنان به اجتماع و سپس عرصه روزنامه‌نگاری شده است.

خانواده و طبقه اجتماعی از مهمترین ارکان سوق دادن زنان در عصر پهلوی به اجتماع بود، بطورکلی سرمایه اجتماعی که در این پژوهش شامل خانواده و در کنار آن پایگاه و طبقه اجتماعی است، مهمترین بستر فراهم کننده حضور زنان در اجتماع عصر پهلوی و بطور اخص در شیراز بودند؛ تقریباً تمامی زنان فعال در عرصه مطبوعات فارس عصر پهلوی، علاوه بر برخورداری از سواد و تحصیلات بالا (سرمایه فرهنگی)، از خانواده‌های اصیل و برجسته در زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی (سرمایه اجتماعی) بودند. خانواده زنددخت خود را به خاندان زند منتسب می‌نمودند؛ نقیب‌الممالک، جد بانو کشمیری‌زاده، از مبارزین صدر مشروطه و پزشکی حاذق بود که به دربار قاجار رفت و آمد داشت؛ مارشال پیرغبی یکی از خوانین ارسنجان بود؛ خانواده همسر بلقیس شعله از مبارزین صدر مشروطه بودند؛ شمس‌الملوک ذوالقدر، خواهر دکتر لطفعلی صورنگر بود و جد آنها نیز از نقاشان بزرگ و بنام ایران است. خانواده شوهر مریم سلامی از بزرگان شیراز بوده و یکی از اولین بیمارستانهای شیراز را بنیان نهادند؛ وضعیت تحصیلات و امکانات سایر زنانی که در این زمینه به آنها پرداخته شد (و موقعیت خانوادگی آنها به درستی مشخص نیست)، نشان دهنده انتساب این زنان به خانواده‌هایی از طبقه بالا و یا حداقل متوسط جامعه است. زیرا برخورداری از تحصیلات دانشگاهی و نیز تحصیل در دانشگاه‌های خارج از کشور در این دوره برای زنان طبقات پایین میسر نبود و یا به ندرت میسر می‌شد.

از سوی دیگر، بدیهی است که سرمایه اجتماعی نقشی برجسته در شکل دادن به هویت زنان روزنامه‌نگار مذکور داشت. بطور دقیق‌تر، خانواده به عنوان اولین محیط اجتماعی فرد، تأثیر فراوانی در شکل‌گیری اندیشه و شخصیت افراد دارد. همچنین، خانواده در جایگاه تامين سرمایه فرهنگی در مورد زنان روزنامه‌نگار فارس عمل کرده‌است. در این راستا خانواده‌هایی که از جایگاه اجتماعی متوسط و بالایی برخوردار بودند، معمولاً دارای سرمایه‌های فرهنگی و اجتماعی بودند. سرمایه‌های مذکور برای پرورش انگیزه و توانایی‌های فردی، به ویژه زنان، حائز اهمیت بود. زنانی که از این خانواده‌ها برخاسته بودند، معمولاً دسترسی آسان‌تری به آموزش عالی و فرهنگی و علمی داشتند و این امر بر ورود آنها به عرصه مطبوعات تأثیر مستقیم داشت. از سوی دیگر موقعیت فرهنگی و علمی خانواده‌هایی که زنان روزنامه‌نگار فارس از آن برخاسته بودند، محیط فرهنگی غنی و پر از انگیزه برای تحصیل و پیشرفت به این زنان ارائه می‌دادند.

علاوه بر این، زنان مذکور از خانواده‌های مبارز و انقلابی جامعه برخاسته بودند؛ خانواده‌هایی که در عصر مشروطه به مبارزه با ظلم و استبداد برخاستند. بلقیس شعله به چنین خانواده‌ای تعلق داشت. شوکت سلامی با اجحاف علیه زنان مخالف بود و به منظور احقاق حقوق زنان و آگاه نمودن آنها، به تاسیس مدارس دخترانه در بوشهر اقدام نمود. زنددخت از زنان روشنفکر و پیشرو در شیراز بود که اقدام به تاسیس انجمنی برای زنان در شیراز نمود و به برای آگاه کردن زنان تلاش بسیار کرد (شیخ الاسلامی ۱۳۵۱: ۱۷۷؛ رومی ۱۳۹۵: ۵۷-۵۶). جد کشمیری‌زاده در صدر مشروطه در شیراز به مبارزه با استبداد برخاست؛ بانو کشمیری نیز خود با ظلم و اجحاف علیه زنان مخالف بود و در جهت بیداری زنان کوشید. بانو ذوالقدر نیز از مدافعان حقوق زنان در شیراز بود. وی علاوه بر ایراد سخنرانی در مجامع مختلف، حتی در خیابان‌های شیراز سوار بر اتومبیل، با بلندگو به تبلیغ و سخنرانی در این باب می‌پرداخت (مصاحبه با مهین نمازی، ۱۳۹۱/۸/۲۲). مارشال پی‌ریگی نیز نه تنها از فعالان زن در عرصه آموزش و پرورش بود و در شیراز مدرسه دخترانه تاسیس نمود، بلکه عضو شعبه حزب توده در شیراز بود (آبراهامیان ۱۳۷۷: ۲۷۲). زرین بهبهانی به منظور شرکت در انتخابات مجلس پیش قدم شد و این نشان دهنده روحیه آزادی‌خواهی این زن است.

طبقه اجتماعی مناسب، زمینه‌های حضور و شرکت زنان را در مجامع و محافل فرهنگی و اجتماعی فراهم می‌ساخت؛ بر اساس آراء بورديو سرمایه اجتماعی به مفهوم شبکه‌سازی اجتماعی موجب شکل‌گیری ارتباطات مفید و تاثیرگذار می‌شود. زنانی که از این سرمایه

برخوردار بودند، ضمن برقراری ارتباط با افراد مهم و تاثیرگذار (همچون معلمانی که این افراد را آموزش دادند، و یا پدر و برادر، همسر و اعضای خانواده که در زمینه‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی فعال بودند) و همچنین الگوبرداری و تاثیر از دغدغه‌ها، افکار و اندیشه‌های آنها، دغدغه‌های جدید یافته و برای حضور در اجتماع به تلاش برخاستند و از سوی دیگر به سبب برخورداری از چنین سرمایه‌ای، نفوذ بیشتری نیز در تاثیرگذاری بر سیاست‌ها و روندهای اجتماعی می‌یافتند. جایگاه بالای این زنان و نیز نقش پررنگ آنها در جامعه، موجب اهمیت یافتن، احترام و منزلت اجتماعی برای آنها می‌شد. همچنین شبکه‌سازی اجتماعی امکان شکل‌گیری ایده‌های نو و دستیابی به فرصت‌های بیشتر را برای زنان فراهم می‌ساخت.

علاوه بر این طبقه اجتماعی زنان روزنامه‌نگار فارس امکان دسترسی به منابع مالی و آموزشی را برای آنها فراهم نمود. زنانی که از طبقات بالای اجتماعی برخاسته بودند، معمولاً دسترسی بیشتری به منابع مالی و آموزشی داشتند که این امر برای ورود آنها به حوزه مطبوعاتی بسیار مؤثر بود. بسترهای مذکور، زمینه حضور فعال زنان را در فضای مطبوعاتی و اثبات توانایی‌های خود، فراهم ساخت. بنابراین، همانطور که مشاهده می‌شود، سرمایه اجتماعی و جایگاه خانواده و طبقه اجتماعی از عوامل اساسی بودند که توانایی زنان در ورود به حوزه مطبوعاتی را تحت تاثیر قرار می‌دادند. به طور کلی، مجموعه این عوامل در تعامل با یکدیگر زمینه‌های لازم برای ورود زنان به عرصه مطبوعات را فراهم کردند و موجب شد این زنان تاثیرگذاران موثری در این حوزه شوند.

در نهایت لازم به ذکر است که باتوجه به مطالب ارائه شده و بررسی‌های صورت گرفته باید گفت، سیر روزنامه‌نگاری زنان در فارس همچون آغاز روزنامه‌نگاری زنان در تهران به نوعی نخبه‌گرا بوده است و طبقات بالای جامعه که از سرمایه‌های اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی برخوردار بودند، آغازگر این فعالیت بوده‌اند. در واقع آغازگران در این عرصه افرادی بودند که از شرایط مناسبی برخوردار بودند و به سبب موقعیت مناسب زندگی، فارغ از دغدغه‌های روزمره بوده و به تکاپو در عرصه‌های اجتماعی و فرهنگی برخاسته و مجال رشد فکری برای آنها میسر شد. نهایتاً می‌توان گفت، این بانوان به دلیل برخورداری از سرمایه‌های مذکور و قرار گرفتن در موقعیت مناسب فرهنگی و اجتماعی، توانایی بروز استعدادها و توانایی‌های خود را یافتند.

۵. نتیجه‌گیری

در دوره پهلوی، با گسترش آموزش و پرورش و افزایش حضور زنان در دانشگاه‌ها و فعالیت‌های اجتماعی، نقش زنان در مطبوعات نیز پررنگ‌تر شد. زنان ابتدا به عنوان خبرنگار، سردبیر و نویسنده در نشریات مختلف فعالیت کردند و به تدریج موفق شدند خود روزنامه‌هایی تاسیس کنند.

سیر روزنامه‌نگاری زنان در فارس همچون آغاز روزنامه‌نگاری زنان در تهران به نوعی نخبه‌گرا بوده است و طبقات بالای جامعه که از سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی برخوردار بودند، آغازگر این فعالیت بوده‌اند. در پی انقلاب مشروطه و تسهیل شرایط برای تحصیل زنان، ایجاد بسترهای ورود آنها به اجتماع، و سپس انجام اصلاحاتی که رضاشاه در عرصه‌های مختلف جامعه از نظر اجتماعی، اقتصادی، آموزشی و فرهنگی بوجود آورد، شرایط جدیدی بر جامعه ایران حاکم گشت و البته قبل از آن نیز با ورود افکار جدید به جامعه سنتی ایران، قشر روشنفکر متوسط‌الحالی شکل گرفته بود؛ بنابراین منجر به ظهور طبقه نوینی که در واقع طبقه میانی اجتماع بودند، گردید. طبقه‌ای که از زندگی اقتصادی مناسبی و از سوی دیگر از افکار نوینی برخوردار بوده و پذیرای اندیشه‌های جدید بودند و در واقع قشر روشنفکر جامعه را تشکیل می‌دادند. البته قابل ذکر است که طبقات متمول سنتی جامعه نیز با فراهم آوردن شرایط مناسب برای تحصیل دختران خود، باعث آشنا شدن آنها با افکار جدید و ورود تدریجی آنها به اجتماع گردیدند. بدین ترتیب نخستین زنان فعال در حوزه مطبوعات فارس، از طبقات متوسط و روشنفکر و اغلب با پیشینه فرهنگی، علمی درخشان و برخورداری از سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی برخاستند. خانواده‌های برجسته، علم دوست و فرهنگ دوست آنها، شرایط تحصیل و علاقمندی زنان را به علم فراهم کرده و موجب ورود آنها به اجتماع شدند. نتایج نشان می‌دهد که زنان فعال در مطبوعات فارس در این دوره، از سرمایه فرهنگی برخوردار بوده و اغلب از خانواده‌های تحصیل کرده برخاسته و در محیط‌های فرهنگی و اجتماعی پویایی پرورش یافته‌اند. آنها از سطح تحصیلات بالایی در عصر خود برخوردار بوده و غالباً معلم بودند و به واسطه‌ی سواد و حضور در اجتماع، از رشد فکری بالایی برخوردار بودند و بخوبی از اوضاع و احوال جامعه و شرایط طبقات و اقشار مختلف اجتماع آگاه بودند و نیز با درک تفاوت‌های زندگی زنان در جوامع شرق و غرب، تلاش داشتند امتیازاتی همچون حضور آزادانه در اجتماع را کسب نمایند. این زنان با وجود محدودیت‌های اجتماعی و فرهنگی، با پشتوانه سرمایه فرهنگی، اجتماعی و تا حدی سرمایه اقتصادی توانستند

با تلاش و پشتکار خود به فعالیت‌های مهمی در حوزه مطبوعات پردازند و تأثیرات قابل توجهی بر جامعه بگذارند. در نهایت، جایگاه خانواده، طبقه اجتماعی و تحصیلات که ذیل سرمایه‌های فرهنگی و اجتماعی در آراء بوردیو قرار می‌گیرند، سه عامل مهمی بودند که در ورود زنان روزنامه‌نگار فارس به حوزه فعالیت مطبوعاتی در دوران پهلوی نقشی کارکردی و اساسی داشتند. خانواده‌های فرهنگی و علمی، تعلق به طبقات متوسط و بالای اجتماعی و دسترسی به تحصیلات، در مهیا نمودن شرایط و امکانات لازم برای این زنان نقش پررنگ ایفا کردند. بدین ترتیب مجموعه این عوامل در کنار یکدیگر و بصورت متقابل توانستند زمینه‌های لازم برای حضور، پیشرفت و موفقیت زنان در عرصه مطبوعات فارس را فراهم سازند.

پی‌نوشت‌ها

۱. پسر ناصر ایران نژاد، مدیر روزنامه شیطان و گلچین پارس است. در تاریخ ۱۳۹۱/۵/۲۵ در محل کار ایشان دیدار و گفتگویی انجام شد.
۲. ایشان از نزدیکان دکتر عنایت‌الله سلامی مدیر مجله روح سالم بود. مصاحبه با ایشان در تاریخ ۱۳۹۱/۵/۸ در منزل صورت گرفت.
۳. آقای امامی از شاعران برجسته فارس است. وی در سنین نوجوانی به واسطه جلسات شعر که در منزل بانو کشمیری‌زاده برگزار می‌شد، از نزدیک با ایشان ارتباط داشته‌اند؛ مصاحبه با نامبرده در تاریخ ۱۳۹۱/۳/۳ صورت گرفت.
۴. آقای شعله فرزند خانم بلقیس شعله مدیر روزنامه گل رعنا و زیبا است. در تاریخ ۱۳۹۱/۱/۲۶ در دفتر کار ایشان با نامبرده مصاحبه‌ای انجام شد.
۵. وی از سال ۱۳۶۳ به حوزه پژوهش مطبوعات وارد شد. رومی در تألیف کتب خود در باب مطبوعات فارس، با بانو کشمیری‌زاده، به طور مکرر مصاحبه و دیدار داشته است؛ در تاریخ‌های ۱۳۹۰/۱۰/۷ و ۱۳۹۱/۵/۲۲ با ایشان دیدار و گفتگویی به عمل آمد.
۶. زهرا سعادت از زنان فعال در امر آموزش و پرورش در عصر پهلوی است؛ وی مدرسه شهذخت را در عصر پهلوی بنیاد نهاد. نگارنده در تاریخ ۱۳۹۱/۳/۲۵ در منزل ایشان با وی مصاحبه‌ای انجام داد.
۷. از نوادگان شاعر بزرگ شیراز، وصال شیرازی بود. وی از شاگردان بانو کشمیری‌زاده بود. در تاریخ‌های ۱۳۹۱/۳/۱۱، ۱۳۹۱/۳/۲۳ و ۱۳۹۱/۴/۵ در منزل ایشان با وی مصاحبه شد.
۸. وی از بستگان محمدرضا کشمیری‌زاده، همسر نصرت‌الملوک کشمیری‌زاده است؛ در تاریخ ۱۳۹۱/۳/۱۴ در منزل ایشان مصاحبه‌ای صورت گرفت.

سنخ‌شناسی زنان فعال در مطبوعات فارس در عصر پهلوی (زیبا غفوری) ۱۲۷

۹. شاعر، مترجم و منتقد برجسته اهل شیراز است. به واسطه فعالیت در عرصه مطبوعات شیراز در دهه ۲۰ش، در باب فعالیت‌های بانو کشمیری مطلع بودند. مصاحبه با نامبرده در تاریخ ۱۳۹۱/۴/۱ در منزل ایشان صورت گرفت.
۱۰. گوینده رادیو و تلویزیون فارس و نویسنده است. یزدانپور از همکاران بانو قدسیه سعدی‌نژاد بوده است. نگارنده در تاریخ ۱۳۹۱/۵/۱۹ با ایشان دیدار و گفتگویی در زمینه‌ی موردنظر به عمل آورده است.
۱۱. نویسنده و شاعر معاصر فارس می‌باشد. وی در سال ۱۳۱۳ش متولد شده است. در تاریخ ۱۳۹۱/۳/۱۱ در محل کار ایشان مصاحبه‌ای با وی انجام شد.
۱۲. وی متولد سال ۱۳۲۰ش در شیراز است و از نویسندگان پرتو ناموس، نشریه دانش‌آموزی مدرسه ناموس می‌باشد. در تاریخ ۱۳۹۱/۸/۲۲ در منزل ایشان مصاحبه‌ای صورت گرفت.
۱۳. شاعر، نویسنده و منتقد معاصر فارس بود. خائفی در دوره پهلوی در آموزش و پرورش به خدمت پرداخت؛ ایشان با خانم‌ها میمنت دانا، قدسیه سعدی‌نژاد و افسر معرفت ارتباط داشته است. نگارنده در تاریخ ۱۳۹۱/۵/۵ در منزل ایشان مصاحبه‌ای با وی به عمل آورده است.

کتاب‌نامه

- ابوترابی‌ان، حسین (۱۳۶۶)، *مطبوعات ایران از شهریور ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۶*، تهران: اطلاعات.
- افق سرخ، سال اول، ش ۱۴، ۲۳ مرداد ۱۳۲۹.
- افق شیراز، سال اول، ش ۲، ۳ شهریور ۱۳۳۰.
- امداد، حسن (۱۳۸۵)، *تاریخ آموزش و پرورش در فارس*، شیراز: نوید شیراز.
- امداد، حسن (۱۳۸۸)، *انجمن‌های ادبی شیراز*، شیراز: نوید شیراز.
- انصاری لاری، محمد ابراهیم (۱۳۷۵)، *نظارت بر مطبوعات در حقوق ایران*، تهران: سروش.
- آبراهامیان، پروانه (۱۳۷۷)، *ایران بین دو انقلاب*، ترجمه کاظم فیروزمند و حسن شمس‌آوری و محسن مدیر‌شانه‌چی. تهران: مرکز.
- ببران، صدیقه (۱۳۸۱)، *نشریات ویژه زنان*، تهران: پیام امروز.
- برزین، پروین (۱۳۵۰)، *نقش زن ایرانی در هنر، نقش زن در فرهنگ و تمدن ایران (مجموعه سخنرانی‌های نمایندگان سازمان زنان ایران)*، تهران: سازمان زنان ایران.
- بهروزی، علی نقی (۲۵۳۶)، *تاریخچه کتابخانه‌ها و مطبوعات و چاپخانه‌های فارس*، بی‌جا: انجمن کتابخانه‌های عمومی شیراز.
- بیات، کاوه و مسعود کوهستانی‌نژاد (۱۳۷۲)، *اسناد مطبوعات: ۱۳۲۰-۱۳۸۶*، ج ۲. بی‌جا: انتشارات سازمان ملی اسناد ایران.

۱۲۸ پژوهش‌نامه زنان، سال ۱۵، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۳

پارس، سال بیست و دوم، ش ۱۷۳۱، ۷ شهریور ۱۳۴۲.

پیام فارس، سال اول، ش ۹، ۲۲ خرداد ۱۳۲۹.

پیام فارس، سال دوم، ش ۲۳، ۱۲ فروردین ۱۳۳۰.

پیک خجسته، سال ششم، ش ۱۶۹، ۹ مرداد ۱۳۳۴.

جهان‌نما، سال بیست و پنجم، ش ۹، ۱۱ مرداد ۱۳۲۸.

جهان‌نما، سال بیست و پنجم، ش ۹، ۲۰ مرداد ۱۳۲۸.

جهان‌نما، سال چهل، ش ۱۲، ۸ اردی‌بهشت ۱۳۴۳.

حسینی فسائی، حسن (۱۳۶۷)، *فارسانه ناصری*، تصحیح و تحشیه منصور رستگار فسائی، تهران: امیر کبیر.

دختران ایران، سال اول، ش ۶، آبان ۱۳۱۱.

دژم، عذرا و دیگران (۱۳۸۴)، *اولین زنان*، تهران: علم.

رستاخیز فارس، سال سوم، ش ۳، ۴ اسفند ۱۳۳۱.

رکن زاده آدمیت، محمد حسین (۱۳۳۷)، *دشمنان و سخن‌سرایان فارس*، طهران: ناشر کتابفروشی های اسلامی و خیام.

روح سالم، سال پنجم، ش ۱۱-۱، فروردین تا بهمن .

روح سالم، سال دوم، ش ۱، آذر ۱۳۴۱.

روح سالم، سال دهم، ش ۲، تیر ۱۳۵۰.

روح سالم، سال سوم، ش ۱۲-۴، تیر تا اسفند ۱۳۴۴.

روح سالم، سال ششم، ش ۲، خرداد ۱۳۴۶.

روح سالم، سال هشتم، ش ۳-۱، فروردین تا خرداد ۱۳۴۸.

روح سالم، سال هفتم، ش ۷، مهر ۱۳۴۷.

روح سالم، سال یازدهم، ش ۱، شهریور ۱۳۵۱.

روستایی، محسن و غلامرضا سلامی (۱۳۷۶)، *اسناد مطبوعات: ۱۳۳۲-۱۳۳۰*، ج ۲، بی‌جا: انتشارات سازمان ملی اسناد ایران.

رومی سیروس (۱۴۰۱)، *زنان روزنامه نگار شیراز*، شیراز: نوید شیراز.

رومی، سیروس (۱۳۸۸)، *تاریخچه مطبوعات فارس دوره محمدرضا شاه*، شیراز: نوید شیراز.

رومی، سیروس (۱۳۹۵)، *دختران ایران: نخستین نشریه زنان شیراز*، شیراز: انتشارات دانشنامه فارس.

ستاره جنوب، سال دوم، ش ۱۷، ۱۷ دی ۱۳۳۰.

شعله، ارسطو (۱۳۸۶)، *انقلاب مشروطیت در فارس*، شیراز: مصطفوی.

شیطان، سال دوم، ش ۱۰، ۷ خرداد ۱۳۳۰.

سنخ‌شناسی زنان فعال در مطبوعات فارس در عصر پهلوی (زیبا غفوری) ۱۲۹

- شیخ الاسلامی، پری (۱۳۵۱)، *زنان روزنامه نگار و اندیشمند ایرانی*، تهران: بی‌نا.
- صالحیار، غلامحسین (۱۳۵۱)، *چهره مطبوعات معاصر*، تهران: پرس اجنت.
- صلح‌جو، جهانگیر (۱۳۴۸)، *تاریخ مطبوعات در ایران و جهان*، بی‌جا: امیرکبیر.
- فرخ‌زاد، پوران (۱۳۸۰)، *کارنامه‌ی زنان کارای ایران از دیروز تا امروز*، تهران: نشر قطره.
- کتابخانه ملی و مرکز اسناد تهران: چاپ مجدد روزنامه ستاره جنوب، ۴۵۹۵۰/۲۹۳، ۱۳۳۴، ۱۰-۱.
- کروبی، مهدی (۱۳۸۷)، «فرهنگ قومی، سرمایه فرهنگی و صنعت گردشگری»، فصلنامه علمی-پژوهشی *رفاه اجتماعی*، س ۴، ش ۲۸.
- گلستان پارس، سال سوم، ش ۸۳، ۸ تیر ۱۳۳۲.
- ماتیسن، شارلوت مری (۱۳۴۲)، *پر، مترجم میمنت دانا*. تهران: سازمان کتابهای جیبی.
- مارشال پیرغبی، مریم (۱۳۷۵)، *آینه روزگار*، تهران: دیدار.
- مدرس صادقی، محمد (۱۳۳۱)، *شیراز/امروز*، شیراز: چاپخانه مهرگان.
- مصاحبه با ارسطو شعله، در مورخه ۱۳۹۱/۱/۲۶.
- مصاحبه با امیر همایون یزدانپور، در مورخه ۱۳۹۱/۵/۱۹.
- مصاحبه با پرویز خائفی، در مورخه ۱۳۹۱/۵/۵.
- مصاحبه با رامک ایران نژاد، در مورخه ۱۳۹۱/۵/۲۵.
- مصاحبه با زهرا سعادت، در مورخه ۱۳۹۱/۳/۲۵.
- مصاحبه با سیروس رومی، در مورخه ۱۳۹۱/۵/۲۲.
- مصاحبه با صادق همایونی، در مورخه ۱۳۹۱/۳/۱۱.
- مصاحبه با عبدالرحیم کشمیری، در مورخه ۱۳۹۱/۳/۱۴.
- مصاحبه با عبدالعلی دستغیب، در مورخه ۱۳۹۱/۴/۱.
- مصاحبه با عبدالکریم وصال، در مورخه ۱۳۹۱/۳/۱۱.
- مصاحبه با محمدرضا محرری، در مورخه ۱۳۹۱/۵/۸.
- مصاحبه با مهین نمازی، در مورخه ۱۳۹۱/۸/۲۲.
- مصاحبه با ناصر امامی، در مورخه ۱۳۹۱/۳/۳.
- ندای ایران نوین، سال دوم، ش ۲۹۳، ۳ شهریور ۱۳۵۰.
- ندای ایران، سال اول، ش ۲۶، ۱۹ خرداد ۱۳۲۷.
- ندای ایران، سال اول، ش ۲۷، ۲۶ خرداد ۱۳۲۷.
- ندای ایران، سال دوم، ش ۷، ۲۴ آذر ۱۳۲۷.
- ندای ایران، سال دوم، ش ۷، ۲۴ آذر ۱۳۲۷.

۱۳۰ پژوهشنامه زنان، سال ۱۵، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۳

ندای ایران، سال دوم، ش ۵، ۷۵، تیر ۱۳۲۸.

ندای ایرانی، سال اول، ش ۲، ۹، مرداد ۱۳۲۸.

ندای ایرانی، سال اول، ش ۱، ۱، مرداد ۱۳۲۸.

ندای ایرانی، سال اول، ش ۱، ۱، مرداد ۱۳۲۸.

نصیری، محمدرضا (۱۳۸۴)، *اثرآفرینان*، تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی ایران.

نورافشان، سال دوم، ش ۱۹، ۲۹، خرداد ۱۳۱۷.

یاحسینی، قاسم (۱۳۷۴)، *مطبوعات بوشهر رکنی اساسی در تاریخ روزنامه‌نگاری ایران*، بوشهر: اداره کل فرهنگ ارشاد اسلامی استان بوشهر.

Bourdieu, Pierre (1984), *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Translated by Richard Nice, Harvard University Press.

Bourdieu, Pierre (1986), "The Forms of Capital." In *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. edited by John G. Richardson, Greenwood Press.

Bourdieu, Pierre (1996), *The State Nobility: Elite Schools in the Field of Power*. Translated by Lauretta C. Clough, Stanford University Press.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی